

**MORA
KOMMUN**

PLANERINGSSTRATEGI

Mora kommun 2024

KS 2022/25

Organisation

Arbetsgrupp

Andrea Andersson, planarkitekt och sammankallande

Daniel Falk, planchef

David Egholt, planarkitekt

Eva Larsson, miljösamordnare

Referensgrupp

Referensgrupp har utgjorts av presidierna i kommunstyrelsen, miljö- och byggnadsnämnden och teknik- och servicenämnden.

Antagen av: Kommunfullmäktige

Datum: 2024 06 17 § 76

För revidering ansvarar: Planenheten, Miljö- och byggnadsförvaltningen Mora Orsa

Revideringsdatum: -

Diarienummer: KS 2022/25

Foto omslagsbild: Bergslagsbild AB

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	4
2	Inledning	5
2.1	Vad är en planeringsstrategi?	5
2.2	Krav på planeringsstrategin.....	5
2.3	Konsekvenser om kommunen inte antar en planeringsstrategi i tid	5
2.4	Gällande översiktsplaner i Mora kommun.....	6
2.5	Metod och läsanvisning	6
3	Förändrade planeringsförutsättningar.....	7
3.1	Statliga intressen	7
3.2	Övriga allmänna intressen.....	9
3.3	Nationella och regionala mål, planer och program	11
3.4	Slutsatser	12
4	Uppföljning	13
4.1	Strategi Hållbara Mora – kommunens nuvarande målbild.....	13
4.2	Översiktsplanedokumentens vision och mål	14
4.3	Inriktning och tillämpning.....	21
4.4	Översiktsplanedokumentens användarvänlighet	22
4.5	Slutsatser	23
5	Kommunens fortsatta arbete med översiktsplanering	24
5.1	Modell för uppföljning av översiktsplaneringen.....	24
5.2	Omvärldsanalys.....	24
5.3	Utbyggnadsplan.....	24
5.4	Stadsbyggnadsprogram	26
5.5	Trafikutredning.....	27
5.6	Fördjupad översiktsplan för Orsasjön	27
5.7	Energiplan.....	28
5.8	Kartläggning av jordbruksmarkens värden.....	28
5.9	Arkitekturprogram.....	28
5.10	Kulturmiljöarbete	29
5.11	Vindbruksplanering	29
5.12	Slutsatser	29
6	Översiktsplanens aktualitet i förhållande till kraven i Plan- och bygglagen	30
	Sammanfattande bedömning	31

1 SAMMANFATTNING

Planeringsstrategi är ett verktyg för kontinuerlig översiktsplanering och ett krav i plan- och bygglagen sedan 2020. Planeringsstrategin kommer framöver ha en tydlig och strategisk roll i den kontinuerliga översiktsplaneringen. Den pekar ut prioriterade behov av fortsatt översiktsplanering under mandatperioden och ligger till grund för beslut i kommunstyrelsen om uppdrag om fortsatt översiktsplanering.

Kommunfullmäktige ska anta en planeringsstrategi under de två första åren efter ett ordinarie val. Om kommunen inte antar en planeringsstrategi under den här tiden anses översiktsplanen i sin helhet vara inaktuell och kommunen behöver ta fram en ny översiktsplan.

Inför kommunernas arbete med planeringsstrategi ska länsstyrelsen lämna ett underlag med statliga och mellankommunala intressen av betydelse för översiktsplanens aktualitet. Många av frågorna som finns i länsstyrelsens underlag behöver hanteras i ett eventuellt kommande översiktsplanearbete.

Kommunens vision *Strategi Hållbara Mora* är en strategi som omfattar hela kommunorganisationen. Översiktsplaneringens visioner och mål har bedömts stämma bra överens med *Strategi Hållbara Mora*, vilket är en viktig grund att kunna fortsätta stå på. På det stora hela upplevs kommunen arbeta mot att uppfylla översiktsplanens vision och strategier även om det i vissa frågor finns oklarheter, såsom vindbruksplanens aktualitet.

Det verkar dock som att det finns en begränsad kännedom om översiktsplanen och alla som arbetar med frågor med beröring på fysisk planering använder den inte. Detta kan vara en fråga att arbeta vidare med, då översiktsplanen är ett grundläggande styrdokument i den fysiska planeringen och ska redovisa hur kommen avser utveckla mark- och vattenanvändningen. Ett ganska enkelt sätt att sprida kännedom om översiktsplanen hade varit att föra in relevanta aspekter i kommunens digitala kartvisningstjänst, Kartbutiken.

Det bedöms finnas behov av att arbeta vidare med ett antal frågor med beröring på översiktlig planering såsom en utbyggnadsplan, fördjupad översiktsplan för Orsasjön, kartläggning av jordbruksmark, trafikstrategi med mera. Läs mer i avsnitt 5.

Sammantaget bedöms översiktsplanen vara aktuell i förhållande till kraven i plan- och bygglagen 3 kap 3 §, 4 § andra stycket 1 och 2 samt 5 §.

2 INLEDNING

2.1 Vad är en planeringsstrategi?

En översiktsplan är kommunens långsiktiga verktyg som visar viljeinriktningen för hur mark- och vattenanvändningen samt bebyggelsen ska användas, utvecklas och bevaras. Översiktsplanen är ett av de viktigaste styrdokumenterna för kommunens utveckling utöver strategisk plan. De frågor som behandlas i en översiktsplan är exempelvis vilka områden som ska bebyggas och hur de ska bebyggas, vilka områden som behöver särskilt skydd och hur de ska skyddas, vilka miljörisker det finns och hur detta ska beaktas. Till översiktsplanen kan fördjupade översiktsplaner tas fram som avser ett avgränsat geografiskt område eller tematiska tillägg som behandlar en specifik fråga till exempel vindbruk.

Plan- och bygglagen innehåller från år 2020 nya krav om aktuell översiktsplanering. Kommunfullmäktige ska ta fram och anta en planeringsstrategi under de två första åren efter ett ordinarie val. Syftet med planeringsstrategin är att den ska främja en ökad kontinuerlig översiktsplanering för att hålla översiktsplanen aktuell.

Planeringsstrategin i sig innebär ingen ändring av översiktsplanen. Den ska enbart tala om vad kommunen ska fokusera på i fortsatt översiktsplanering och om det finns delar av planen som behöver ändras. I planeringsstrategin ska kommunen fokusera på de strategiska frågor som leder mot målen i kommunens vision med utvecklingen av den fysiska miljön. Genom att jobba kontinuerligt med strategin kan kommunen fånga de ändrade planeringsförutsättningar som sker och beskriva prioriteringar och satsningar i kommunens fortsatta översiktsplanering. Planeringsstrategin kan därför ändras från det att den antagits och fram till nästa ordinarie val.

2.2 Krav på planeringsstrategin

I planeringsstrategin ska kommunen redogöra för om det har skett förändringar när det gäller planeringsförutsättningar av betydelse för översiktsplanens aktualitet. Till sin hjälp har kommunen bland annat länsstyrelsens underlag till planeringsstrategin. I planeringsstrategin ska kommunfullmäktige enligt plan- och bygglagen:

1. ta ställning till ändrade planeringsförutsättningar av betydelse för översiktsplanens aktualitet
2. ta ställning till kommunens fortsatta arbete med översiktsplaneringen
3. bedöma i vilken utsträckning planen är aktuell i förhållande till kraven i plan- och bygglagen 3 kap 3 §, 4 § andra stycket 1 och 2 samt 5 §.

2.3 Konsekvenser om kommunen inte antar en planeringsstrategi i tid

Kommunen är skyldig att ha en aktuell översiktsplan. Om kommunen inte antar en planeringsstrategi inom angivet tidsintervall anses översiktsplanen i sin helhet vara inaktuell, det vill säga även fördjupningar av översiktsplanen. Detta gäller första gången efter 11 september 2024. Om kommunen varken antagit en planeringsstrategi eller en ny översiktsplan, som har fått laga kraft, inom två år efter ett ordinarie val kräver lagen att kommunen måste påbörja arbetet med att ta fram en ny översiktsplan.

Om översiktsplanen anses vara inaktuell kan inte standardförfarande, samordnat förfarande och förenklat förfarande tillämpas vid framtagandet av detaljplaner.

En översiktsplan eller relevanta delar av den måste även vara aktuell för att användas vid prövningen av en fråga om upphävande av eller dispens från strandskyddet inom utpekad LIS-område.

2.4 Gällande översiktsplaner i Mora kommun

Mora kommuns kommuntäckande översiktsplan är antagen den 19 juni 2006. Därutöver har kommunen fördjupad översiktsplan för Mora tätort antagen den 22 november 2021, tematiskt tillägg för landsbygdsutveckling i strandnära lägen antagen den 1 december 2014 och tematiskt tillägg till översiktsplanen för vindkraft antagen den 12 december 2011.

2.5 Metod och läsanvisning

Våren 2022 fick planerheten i uppdrag att ta fram en planeringsstrategi. Planeringsstrategin har tagits fram av en arbetsgrupp från planerheten och miljösamordnare och har stämts av med olika kompetenser inom kommunen, såsom bygglovsenheten, kommunekolog och Nodava.

Presidierna i kommunstyrelsen, miljö- och byggnadsnämnden Mora Orsa samt teknik- och servicenämnden har varit referensgrupp för arbetet.

Länsstyrelsen ska lämna underlag inför kommunernas arbete med planeringsstrategi och de aspekter som har uppfattats som mest relevanta för kommunen har fångats upp i avsnitt 3.

I avsnitt 4 görs en uppföljning av översiktsplanen. För att ta reda på hur översiktsplanen används och för att fånga upp aktuella frågor skickades en enkät ut till kommunens olika verksamheter. Vi har även tittat på om de detaljplaner som påbörjats och antagits har följt översiktsplanen.

I avsnitt 5 görs en genomgång av det arbete med bäring på översiktliga planering som kommunen ser ett behov av och i avsnitt 6 finns en redogörelse för översiktsplanens aktualitet i förhållande till kraven i 3 kapitlet plan- och bygglagen.

3 FÖRÄNDRADE PLANERINGSFÖRUTSÄTTNINGAR

Länsstyrelsen ska i underlaget till kommunen redovisa statliga och mellankommunala intressen som kan ha betydelse för översiktsplanens aktualitet. I underlaget ska anges hur dessa intressen förhåller sig till översiktsplanen och om Länsstyrelsens granskningsyttranden i någon del inte längre gäller. Länsstyrelsens underlag är daterat i juni 2022 och det har skett förändringar sedan dess, exempelvis vad avser riksintressen och det läggs in här i den mån det är känt.

Länsstyrelsen bedömer att ställningstaganden i tidigare granskningsyttranden är aktuella, förutom att totalförsvarets intressen kan komma påverka de möjligheter till etableringar av vindkraft som finns i Vindbruksplanen.

Länsstyrelsens underlag sammanfattas nedan, för hela underlaget se bilaga.

3.1 Statliga intressen

3.1.1 Riksintressen

Regeringen gav i januari 2020 Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Statens energimyndighet, Tillväxtverket och Trafikverket i uppdrag att tillsammans med Boverket som samordnande myndighet göra en översyn av sina respektive anspråk på områden av riksintresse.

Riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap. 6 § miljöbalken

Länsstyrelsen menar att det är angeläget att kommunen juridiskt säkerställer befintliga riksintresseområden för kulturmiljövård som pekats ut på bebyggelsemässiga grunder genom att upprätta detaljplaner eller områdesbestämmelser för de områden där sådana saknas.

Med anledning av den ovannämnda översynen av riksintressen har riksintresset för kulturmiljövård W73 Skejsnåset upphävts år 2022 då det inte längre bedöms uppfylla kriterierna för riksintresse. *Gravfältets låga stensättningar samt en ej synlig blästbrukslämning är svåra att uppfatta i en miljö som påverkats starkt av bebyggelse. Gravfältet är till stora delar undersökt och bristfälligt återställt.*

De tre riksintressena Sollerön, Gesunda och Södra Flenarnas fåbodar har bedömts hänga ihop kulturhistoriskt på ett sådant sätt att det motiverar en sammanslagning och en gemensam beskrivningstext. Enligt kriteriet om helhetsmiljö ska riksintresset särskilt väl uppvisa ett sammanhängande funktionellt historiskt system.

Riksintresse för friluftsliv enligt 3 kap. 6 § miljöbalken

År 2016 beslutade Naturvårdsverket om nya avgränsningar och värdebeskrivningar för riksintressen för friluftsliv för:

- FW 10 Anjosvarden-Norra Mora Vildmark som även berör Älvdalens och Orsa kommuner,
- FW 13 Siljansområdet som även berör Leksands, Rättviks och Orsa kommuner.

År 2017 beslutade Naturvårdsverket om nya riksintressen för friluftslivet

- FW 22 Hykjeberg som även berör Älvdalens kommun,
- FW 28 Vasaloppsspåret som även berör Malung-Sälen och Älvdalens kommuner,
- FW 29 Vildmarksriket som även berör Leksand och Vansbro kommuner.

Riksintresse för kommunikationer enligt 3 kap. 8 § miljöbalken

Trafikverkets senaste uppdatering av riksintresseanspråk för kommunikation gjordes i maj 2018. Trafikverket arbetar med ett nytt utpekande av riksintressen för trafikslagets anläggningar. Utpekandet utgår från Trafikverkets nya kriterier för riksintresseutpekanden från 2020.

Väg 70 från Mora och norrut är inte längre av riksintresse för kommunikation. Vägkorridoren för den planerade ombyggnationen av E45 Vattnäs-Trunna har tillkommit och man får anta att det kommer att behöva revideras när vägplanen har fått laga kraft till att avse den sträcka som kommer byggas. Mora bangård är numera av riksintresse.

Riksintresse för totalförsvaret enligt 3 kap. 9 § miljöbalken

Försvarsmaktens senast fattade beslut gällande riksintressen och områden av betydelse för totalförsvarets militära del enligt 3 kap. 9 § MB togs den 3 januari 2020.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) arbetar kontinuerligt med att identifiera mark eller vattenområden som kan vara av riksintresse för totalförsvarets civila delar.

I översiktsplanen som antogs år 2006 redovisades områden knutna till Älvdalens skjutfält och därefter har det tillkommit ett lågflygningsområde i de västra delarna av kommunen och ett område med hindersfrihet kring väderradarn i Leksand har utökats och berör de östra delarna av kommunen. Lågflygningsområdena kan skadas av uppförandet av höga objekt.

3.1.2 Hälsa och säkerhet

Det tillkommer kontinuerligt nya vägledning och underlagsmaterial vad avser hälsa- och säkerhetsfrågor, såsom översvämning på MSB:s webbplats, ras, skred och erosion på Statens geotekniska instituts webbplats, Sveriges geologiska undersökningars webbplats och det har länge funnits en vägledning för planering intill och transportled för farligt gods på länsstyrelsens webbplats. Länsstyrelsen har även tagit fram kommunspecifika rapporter vad avser framtidsklimat. Utöver MSB:s översvämningsskartering för Dalälven finns även Dalälvens vattenregleringsföretags skartering av flöden från 2012.

Länsstyrelsen påpekar att kommunen bör ha riktlinjer och strategier för dagvattenhantering.

Det har kommit nya allmänna råd för industri- och annat verksamhetsbuller (Boverket, 2020) och även en ny vägledning om buller från väg- och spårtrafik på skolgårdar (Naturvårdsverket, 2023).

Länsstyrelsen har år 2020 tagit fram en vägledning för VA i fysisk planering där man betonar vikten av att översiktsplanen hanterar hur utvecklingsområden kan försörjas med VA och att VA-planen även följer upp detta. Länsstyrelsen påpekar även vikten av att kommunerna arbetar med underlag till nya vattenskyddsområden. Länsstyrelsen påpekar även att det är viktigt att översiktsplanen förhåller sig till den regionala vattenförsörjningsplanen.

3.1.3 Mellankommunal samordning

Länsstyrelsen menar att kommunen framförallt behöver förhålla sig till transporter vad gäller mellankommunala frågor. Vidare är vattenförsörjningsintresset enligt regional vattenförsörjningsplan, vattenskyddsområden, dricksvattensförekomst och grundvattenförekomster kommunövergripande frågor. Samverkan inom bostadsförsörjning och arbetsmarknad samt handelns utveckling är av mellankommunal karaktär. Påverkan på landskapet samtidigt som behovet av vindkraft finns är en översiktlig fråga som berör mellankommunalt.

3.2 Övriga allmänna intressen

3.2.1 Bostadsförsörjning

Länsstyrelsen meddelar att det kommit en ny lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar och att det kommit en ny handbok om bostadsförsörjningsplanering. Man påpekar att kommunerna ska kunna erbjuda tillfällig bostad för de som utsatts för våld i nära relation.

3.2.2 Energi och klimat

Länsstyrelsen påpekar att kommunerna behöver delta i planering för elbehov. Kommunerna ska enligt lagen om kommunal energiplanering ha en aktuell plan för kommunens energiförsörjning och det kommer en ny vägledning till sommaren 2024 om energiplanering och länsstyrelsen startar upp ett arbete för att stötta kommunerna.

Länsstyrelserna har tagit fram en checklista för begränsad klimatpåverkan som stöd inom översikts- och detaljplanering.

3.2.3 Vindkraft

I januari 2021 presenterade Naturvårdsverket och Energimyndigheten en gemensam nationell strategi för en hållbar vindkraftsutbyggnad. Nu driver länsstyrelsen ett arbete med en regional analys. Länsstyrelsens planeringsunderlag utvisar områden som bedöms ha förutsättningar för utbyggnad av vindkraft utifrån statliga och regionala intressen. Arbetet drivs i nära samverkan med Försvarmakten. Dessa områden, tillsammans med eventuella andra områden som kommunen pekar ut, är därefter möjliga för kommunerna att pröva i en kommunal vindbruksplanering.

3.2.4 Friluftsliv

Länsstyrelsen påpekar vikten av att planera för grönytor. Länsstyrelsen påpekar att det numer finns flera verktyg för grönplanering.

3.2.5 Infrastruktur

Länsstyrelsen påpekar vikten av att planera för att prioritera kollektivtrafik och gång- och cykeltrafik och framhåller vikten av att planera för laddinfrastruktur. Länsstyrelsen poängterar att regeringen har mål om utbyggnaden av bredband.

3.2.6 Jordbruksmark

Länsstyrelsen gör bedömningen att länets jordbruksmark till största del är brukningsvärd.

Om kommunen redovisar förändringar av markanvändningen så bör det framgå av översiktsplanen att kommunen utrett detta enligt de tre steg som anges i 3 kap. 4 § miljöbalken, nämligen:

1. Är jordbruksmarken brukningsvärd?
2. Är den aktuella förändrade markanvändningen ett väsentligt samhällsintresse?
3. Varför är förutsättningarna att ta annan mark i anspråk inte tillfredställande?

Andelen jordbruksmark som totalt exploaterats i Mora enligt Jordbruksverkets rapporter ”Exploatering av jordbruksmark” åren 2011–2020 är 5,8 hektar.

3.2.7 Kulturmiljö

Länsstyrelsen ser det som positivt att kommunen börjat ta fram ett kulturmiljöunderlag då befintligt underlag är föråldrat och ofullständig. Länsstyrelsen vill upplysa om att ny medvetenhet och kunskap har tillkommit om samisk historia med lämningar i både fjäll- och skogsområden söder om dagens Sapmi.

3.2.8 Naturmiljö

Alla länsstyrelser har ett regeringsuppdrag att ta fram och arbeta med en handlingsplan för grön infrastruktur. Dalarnas handlingsplan för grön infrastruktur antogs år 2018. Värdeetrakter för skogsmarker, våtmarker och gräsmarker finns utpekade och fler kan tillkomma i det fortsatta arbetet med grön infrastruktur.

Det finns numera flera bra verktyg för att arbeta med ekosystemtjänster och grönplanering, på Boverkets och Naturvårdsverkets webbplatser.

Skyddade områden

Sedan översiktsplanen antogs år 2006 har flera naturreservat och skogliga biotop-skyddsområden bildats i kommunen. Länsstyrelsen har år 2014 beslutat om utvidgat strandskydd i flera områden i kommunen. Det skedde inte någon faktisk utökning, bara fastställande av tidigare strandskyddat område.

3.2.9 Sociala aspekter

Jämställdhet innebär att kvinnor och män har samma makt att forma samhället och sina egna liv. Länsstyrelsen påpekar bland annat att i den översiktliga planeringen kan jämställdhet kopplas till exempelvis infrastruktur- och trygghetsfrågor i det offentliga rummet. Det är även viktigt att arbeta för en universell utformning, en utformning som fungerar för alla.

I och med globaliseringen och möjligheten till ökad rörlighet samt ett omvärldsläge med klimatförändringar och konflikter kan det antas att vi allt oftare kommer att påverkas genom ett ökat mottagande av flyktingar. Länsstyrelsen påpekar att enligt bostättningslagen (2016:38) är alla kommuner skyldiga att ta emot nyanlända för bosättning. Det är därför viktigt att översiktsplaneringen tar höjd för detta.

3.2.10 Totalförsvaret

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, har tagit fram en vägledning för identifiering av samhällsviktig verksamhet. Identifiering av samhällsviktig verksamhet kan användas som underlag för arbete med säkerhetsfrågor avseende fysisk planering. MSB har under år 2021 tagit fram en vägledning för att beakta totalförsvarets intressen i samhällsplaneringen.

3.3 Nationella och regionala mål, planer och program

Det finns många nationella mål att förhålla sig till i den översiktliga planeringen. Det finns exempelvis mål om energi och klimat, t.ex. att Sverige år 2045 ska ha nettonollutsläpp.

I maj 2018 beslutade riksdagen om nytt nationellt mål för arkitektur-, form- och designpolitiken för hållbara gestaltade livsmiljöer. Det övergripande målet är att arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.

Det finns även nationella mål för folkhälsan. De största folkhälsoproblemen är tydligt kopplade till att vi rör oss för lite. Levnadsvanorna är individuella, men de påverkas av hur livsvillkoren i samhället ser ut, som till exempel hur den byggda miljön är utformad och strukturerad, människors tillgång till attraktiva gång- och cykelvägar eller till parker och grönområden.

Nationell plan för transportsystemet 2018–2029 omfattar järnvägar, sjöfart och det nationella vägnätet och revideras vart fjärde år. Den 7 juni 2022 fastställde regeringen den nationella trafikslagsövergripande planen för transportinfrastrukturen för perioden 2022–2033. Regional transportinfrastrukturplan för Dalarna 2018–2029 var när länsstyrelsen lämnade underlaget, föremål för revidering. Region Dalarna har efter att materialet lämnades till kommunen, tagit fram ett regionalt trafikförsörjningsprogram.

Trafikverket har pekat ut vägar som del av ett funktionellt prioriterat vägnät där nationell och regional framkomlighet ska värnas och åtgärder som negativt påverkar denna ska undvikas. Trafikverket är restriktiva med anslutningar till dessa vägar, utmed vilka trafikförsörjning av utbyggnadsområden i första hand ska ske via kommunala gator och mindre allmänna vägar. Under 2019 genomfördes en översyn av det funktionellt prioriterade vägnätet.

Länsstyrelsen påpekar att statistik från SCB visar att vistelse i skog och mark har ökat med mer än 30% sedan 2018 vilket gör det väldigt viktigt för kommunerna att möjliggöra ökad utevistelse och friluftsliv, t.ex. genom attraktiv tätortsnära natur.

Den regional utvecklingsstrategin beslutades 2021 och är en övergripande strategi för gemensamma regionala utvecklingsarbetet med mål och prioriteringar fram till 2030.

Åtgärdsprogrammet för Dalarnas miljömål gällde 2018–2022 och är inte längre aktuellt. Ett nytt åtgärdsprogram ska lanseras våren 2024.

Därtill har regional livsmedelsstrategi, regional energi- och klimatstrategi, regional plan för klimatanpassning och regional strategi för formellt skydd av skog i Dalarnas län tagits fram de senaste åren, vilket kan vara viktiga underlag för framtida översiktlig planering.

3.4 Nya regler för digitala översiktsplaner och regionplaner

Utöver det som länsstyrelsen lämnat till kommunerna är en annan viktig förändring det regelverk om digitala översiktsplaner som kommer träda in.

I början av februari 2023 tog regeringen beslut om en ändring i plan- och byggförordningen som ställer krav på att översiktsplaner och regionplaner ska kunna tillgängliggöras och behandlas digitalt. Nu jobbar Boverket med att precisera kraven i plan- och byggförordningen för att stötta kommuner och regioner i arbetet med digitaliseringen av planerna.

Regeringens beslut innebär att alla översiktsplaner och regionplaner som påbörjas efter den 31 december 2026 ska utformas så att uppgifterna i dem kan tillgängliggöras och behandlas digitalt. Kravet gäller även vid ändring av en plan som påbörjas efter detta datum. Redan beslutade planer och planer som påbörjats före 1 januari 2027 omfattas inte av kravet.

3.5 Slutsatser

Många av de frågor som länsstyrelsen tagit upp i sitt yttrande, är av betydelse för en aktuell översiktlig planering och behöver hanteras i framtida översiktsplanearbete. De viktigaste frågorna bedöms vara hur riksintressena för kulturmiljövård säkerställs, mellankommunala frågor och förhållningssätt till jordbruksmark.

Överlag upplevs att kommunen arbetar med många av de frågor som länsstyrelsen tar upp. Kommunen har exempelvis ett dagvattenprogram, fastställt 2017 och tillhörande riktlinjer. Det finns ett behov av att se över detta framöver och det kan komma att göras inom ramen för VA-planeringen. Kommunen har en skyfallskartering från 2014 för tätorten, vilken är ett bra, översiktligt planeringsunderlag.

Vad avser de mellankommunala frågorna kan det finnas ett behov av samordning framförallt med Orsa kommun, vad gäller transporter (exempelvis möjlighet till cykling mellan tätorterna), bostadsutveckling och VA-försörjning framförallt i områdena runt Orsasjön.

Kommunen har arbetat med grönstrukturplan i tätorten och nu har ett arbete påbörjats för en utveckling av parkmiljöerna i centrum. Kommunen kommer att delta i länsstyrelsens samordnade arbete kring energiplanering.

4 UPPFÖLJNING

Om översiktsplanen regelbundet blir föremål för politisk helhetsbedömning blir det också klarlagt om planen fortfarande ger uttryck för de övergripande politiska målen i kommunen; översiktsplanens mål och strategier behöver successivt stämmas av mot det som händer i kommunen.

Syftet med uppföljningen har varit att utvärdera om kommunen arbetar utifrån de riktlinjer och rekommendationer som finns i översiktsplanen, vindbruksplanen, det tematiska tillägget för landsbygdsutveckling i strandnära lägen och den fördjupade översiktsplanen för tätorten samt om utvecklingen i kommunen följer den inriktning som anges i dokumenten. Uppföljningen syftar även till att undersöka i vilken mån dokumenten används och vilken vägledning de ger.

Till att börja med tittar vi på kommunens nuvarande målbild som återfinns i *Strategi Hållbara Mora* och därefter på visioner, mål och strategier i de översiktsplanedokument vi har för att se om vi har arbetat enligt dem sen de antogs.

Strategi Hållbara Mora och översiktsplanedokumentens visioner och målsättningar stämades av med referensgruppen den 27 mars 2024 och de bedömdes stämma bra överens och de är fortfarande aktuella att arbeta efter för den fysiska planeringen.

Därefter tittar vi på om de detaljplaner som påbörjats och antagits sedan översiktsplanerna fått laga kraft, går i linje med den översiktliga planeringens visioner och mål.

Vi har även låtit kommunens verksamheter svara på en enkät om de olika översiktsplanedokumenterna och i denna har många synpunkter om tillgänglighet och användbarhet kommit fram.

4.1 Strategi Hållbara Mora – kommunens nuvarande målbild

I planeringsstrategin ska kommunen fokusera på de strategiska frågor som leder mot målen i kommunens vision med utvecklingen av den fysiska miljön. För att översiktsplanen ska fungera som inriktningsdokument och som stöd för detaljplanering och bygglov, måste den vara aktuell och spegla aktuella politiska ställningstaganden.

Hållbara Mora, senast fastställd 2022, är en strategi som ska fungera som ett stöd för kommunens nämnder, förvaltningar, styrelser och bolag i arbetet med ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet. Strategin utgör grunden för kommunens strategiska plan, kommunplan och nämndplaner och aktualiseras varje ny mandatperiod.

4.1.1 Målbild för hållbara Mora

I Strategi Hållbara Mora finns en målbild för hur kommunen ser ut år 2030.

År 2030 ska Mora erbjuda en genuin, aktiv, välkomnande och vacker livsmiljö med goda förutsättningar att leva, bo och verka genom hela livet.

I den hållbara staden Mora är det viktigt att alla invånare – unga och gamla, kvinnor och män, med olika kulturella och socioekonomiska bakgrunder – upplever att de är trygga, delaktiga i samhället och kan påverka och förändra sin vardag. Jämfört med

tidigare, då vi bedrev ett arbete för medborgarna, bedriver vi numera ett främjande arbete tillsammans med medborgarna, näringslivet och föreningslivet.

Målbilden i de frågor den rör fysisk planering

Året är 2030. Hela kommunen har utvecklats och i Mora bor nu 22 000 invånare. varav drygt hälften bor i tätorten. Mora erbjuder en genuin, aktiv, välkomnande och vacker livsmiljö med goda förutsättningar att leva, bo och verka genom hela livet.

Vi har goda boendemiljöer som lockar nya invånare till Mora, där de hittar möjligheter att kombinera ett tryggt och aktivt liv med arbete. Det finns olika slag av bostäder och många bor i egna småhus.

I planeringssammanhang prioriteras rörlighet till fots och per cykel, och därför är det nu många Morabor som möts i mellanrummen på gator, torg och i grönområden på väg till skola, arbete och för att handla. I hållbara Mora är livsmedelsproducenterna hjältar och bidrar till ett öppet och levande kulturlandskap.

Samhällsplanering är en viktig strategisk fråga och bidrar till att stärka tillit, jämlikhet och främja inflytande. Planering och byggande sker med fokus på livskvalitet, god hälsa och hushållning med resurser.

Besöksnäringen har utvecklats, både i omfattning och med tanke på hållbarhet, och är nu en av Moras viktigaste näringar. Ortens unika natur- och kulturmiljöer och det allsidiga utbudet lockar människor från när och fjärran.

Centrum är viktigt, för handel, som mötesplats och för Moras identitet och karaktär.

Naturen är nödvändig för livskvaliteten i Mora, dels som en resurs att värna för kommande generationer, dels för de sociala, ekonomiska och ekologiska värden som finns i fungerande ekosystem. Tillgång till natur har positiva hälsoeffekter och därför fredas natur- och kulturområden i tätortsnära lägen från bebyggelse, för att i stället använda dem för rekreation och upplevelse. Grönområden nära förskolor och skolor eller där barn ofta vistas är särskilt skyddade.

4.2 Översiktsplanedokumentens vision och mål

4.2.1 Översiktsplanen från 2006

Målsättningar

- Mora ska vara en kommun med god livskvalitet i en attraktiv Siljansregion
- Planeringen ska inriktas på långsiktigt hållbar utveckling, där bygdens kultur och naturvärden är viktiga tillgångar
- Kommunens näringsliv och turismen samt utbildningsmöjligheter ska utvecklas och stärkas

Strategier

Kopplade till målsättningar finns strategier, som ska leda till att kommunen når målsättningarna. Nedan redovisas hur dessa bedöms uppfyllas i dagsläget.

- Ge förutsättningar för ett varierat boende som präglas av trygghet, integrering och social mångfald med möjligheter till arbete, utbildning, vård och omsorg samt fritidsaktiviteter.
- Stödja utvecklingen av ett vackert, attraktivt Mora centrum, som präglas av ett rikt utbud av bostäder och service.
- Stärka boendekvaliteter i byarna, genom att bevara och utveckla karaktärsdragen i bebyggelsen och så långt som möjligt underlätta att bygga och bo i byar och på landsbygden.
- Verka för att byar och fäbodars kulturmiljöer med sin särprägel ska kunna upplevas även i framtiden.
- Ge förutsättningar för utveckling av ett starkt näringsliv som även inkluderar turism och handel.
- Verka för förbättringar av infrastruktur och kommunikationer
- Stödja en miljömässigt hållbar utveckling, med utgångspunkt från kommunens energiplan, miljö- och naturvårdsplan med de kommunala miljömålen.

Kommentarer och reflektioner

De bostadsområden som planerats sedan översiktsplanen antogs, har ofta kunnat erbjuda olika boendetyper, exempelvis finns både småhus, radhus och flerbostadshus i Måmyren. Även i exempelvis Kanada planeras för olika boendetyper. Genom att erbjuda olika boendetyper i samma område kan personer med olika ekonomiska förutsättningar och olika skeden i livet, såsom barnfamiljer och ensamhushåll, komma att bo på samma plats. Det ger även möjlighet att bo kvar i samma område, men byta boendetyp, vilket kan skapa social trygghet.

Genom att planera för bostäder nära tätorten finns det goda möjligheter att nå de tätortsnära rekreativområdena i Kanada och Hemus, och det är nära till utbildning, arbete och omsorg i tätorten.

Centrumutvecklingsplanen godkändes år 2013 och den lade grunden till den fördjupade översiktsplan som arbetades fram och antogs år 2021. Förutom att fungera som underlag till FÖP:en, pekade Centrumutvecklingsplanen på ett antal projekt som skulle kunna höja kvaliteten på de offentliga miljöerna i centrum och många av dessa har genomförts, exempelvis har Kyrkogatan och Moragatan byggts om de senaste åren och har på så stöttat utvecklingen av ett attraktivt Mora centrum.

Kommunen medverkade i framtagandet av skriften *Bygga varsamt - Guide till Övre Dalarernas byggnadskultur*, som publicerades 2021, vilken riktar sig till den som söker kunskap och inspiration till hur en renovering, nybyggnad, tillbyggnad eller annan förändring kan genomföras i en by. Kommunen har även påbörjat framtagandet av ett kulturmiljöunderlag för att kartlägga vilka värden som finns i den äldre bebyggelsen. VA-utbyggnad har gjorts i Ryssa, mot Nusnäs och planeras ske på Sollerön, vilket kan underlätta boende på landsbygden.

Sedan översiktsplanen antogs 2006 har det skett en omfattande utbyggnad av handel i kommunen då Norets handelsområde och ett område norr om Färnäs har planlagts för handel. Detaljplan för industrimark i Örjastäppan har tillkommit.

Ombyggnationen av genomfarten genom Mora pågår för att höja kapaciteten på vägnätet. I samband med genomfartsprojektet har planskilda passager för gång- och

cykeltrafik byggts, cykelvägar har byggts mot Våmhus och i Färnäs. För att medge ombyggnation av Dalabanan byggs en planskild gång- och cykelpassage mellan Noret och Sanda. Den kombinerade väg/järnvägsbron i Oxberg kommer att behöva ersättas med två separata broar framöver. Det planeras en elektrifiering av järnvägen från Morastrand till Lomsmyren. Resecentrum har byggts och kompletterats med väntsal för bussar, busstationen i centrum har ersatts med parkeringar och centrala hållplatser har anordnats på Fridhemsplan.

I översiktsplanen pekas ett reservat ut för en förbifart norr om tätorten ut men inget arbete pågår för att förverkliga den.

Energiplanen och miljö- och naturvårdsplanen har slagits ihop och ersatts av Hållbara Mora, för att bättre hitta synergier och målkonflikter. Hållbara Mora kan beskrivas som kommunens lokala Agenda 2030. Det finns avsnitt i Hållbara Mora som behandlar energifrågan. Enligt lag ska dock kommunerna ha en egentlig energiplan och länsstyrelsen kommer från sommaren 2024 att driva ett arbete inom energiplanering tillsammans med kommunerna.

Riksintresset för friluftsliv i Vildmarksriket i södra delen av kommunen tillkom år 2013, och nu pågår ett projekt för att utveckla naturturismen i området. Sedan 2006 har det upprättats naturreservat, bland annat Agnmyren och Hemus. Även riksintressen för Vildmarksriket och Vasaloppsspåret har tillkommit.

En grönstrukturplan för tätorten togs fram som ett förarbete till den fördjupade översiktsplanen för tätorten. Grönstrukturplanen pekar ut hur gröna stråk och områden kan utvecklas. Den är ett underlagsmaterial i planeringen men den kan behöva implementeras djupare.

Inom översiktlig planering och detaljplanering kan det behövas mer arbete inom att hitta de större ekologiska och klimatmässiga sambanden, vilket skulle kunna göras genom en kartläggning av ekosystemtjänster.

4.2.2 Vindbruksplan från 2011

Vindbruksplanen antogs 2011 och är ett tillägg till översiktsplanen. Syftet med vindbruksplanen är att:

- Undersöka vilket utrymme som finns för utbyggnad av vindkraft i kommunen mot bakgrund av de övergripande mål om kommunens utveckling som presenteras i översiktsplanen 2006.
- Utpeka områden som bedöms inte medföra menlig påverkan på kommunens naturkultur- och turismvärden.
- Ge riktlinjer för hur etableringar kan utformas så att eventuell vindkraftsetablering inte kommer att menligt påverka natur- och kulturvärden samt värden för turism inom kommunen.

Vindbruksplanen inordnar sig under den kommuntäckande översiktsplanen, genom den första punkten och den syftar till att värna natur- kultur- och turismvärden

samtidigt som den ska ge möjlighet till en hållbar energiförsörjning, vilket stämmer bra överens med *Strategi Hållbara Mora*.

Vindbruksplanen har generella riktlinjer och pekar ut ett antal områden såsom lämpliga för vindbruk. Utgångspunkten var emellertid verk med en höjd om 150 meter och det är idag aktuellt med verk som är betydligt högre, omkring 300 meter. Ett lågflygningsområde i de västra delarna av kommunen har tillkommit och även ett område med hindersfrihet kring väderradarstationen i Leksand har utökats och berör de södra och östra delarna av kommunen. Försvarmaktens intressen sammanfaller med några av de områden som är utpekade som riksintressen för vindbruk och områden som kommunen pekar ut i vindbruksplanen. Lågflygningsområdena kan skadas av uppförandet av höga objekt.

När vindbruksplanen togs fram fanns två områden av riksintresse för energiproduktion, idag finns åtta områden. Dessa sammanfaller sällan med de områden för vindbruk som är utpekade i vindbruksplanen.

De vindbruksparken som finns i kommunen, på Säliträdsberget, Bösjövarde och på Kyrkberget är samtliga uppförda inom områden som är utpekade som områden för vindbruk. Verken på Säliträdsberget och Kyrkberget uppfördes innan vindbruksplanen antogs.

Länsstyrelsen driver ett arbete med en regional analys för vindkraft som ska bli ett planeringsunderlag som ska utvisa vilka områden som bedöms ha förutsättningar för utbyggnad av vindkraft utifrån statliga och regionala intressen. Arbetet drivs i nära samverkan med Försvarmakten. Dessa områden är därefter möjliga för kommunerna att pröva i en kommunal vindbruksplanering.

Eftersom länsstyrelsens planeringsunderlag i skrivande stund inte är klart och det bedöms vara av stor betydelse för ett eventuellt vindbruksplanearbete i kommunen, är det svårt för planeringsstrategin att ta ställning till vindbruksplanens aktualitet och frågan om vindbruksplanering får hanteras senare.

4.2.3 Tematiskt tillägg för landsbygdsutveckling i strandnära lägen från 2014

Syftet med LIS-planen var att peka ut områden som är lämpliga för landsbygdsutveckling för att därigenom bidra till att uppfylla delar av Mora kommuns målbild för 2022 ”Regionstaden Mora – för ett aktivt liv” och löftet att erbjuda de bästa möjligheterna till ett aktivt liv. LIS-planen kan möjliggöra fler attraktiva boendemiljöer och ge ökade möjligheter för etablering av företag inom idrott, friluftsliv, rekreation och turism.

Sedan 2015 har ca 25 % av de dispenser från strandskyddet som beviljats, använt LIS-skälet. En detaljplan har gjorts inom ett LIS-område.

I LIS-planen är ofta stora delar av byar utpekade som lämpliga för landsbygdsutveckling, eftersom det oftast rinner små bäckar genom byarna som omfattas av strandskydd och man vill möjliggöra en utveckling i byarna. Sedan LIS-planen gjordes har det skett en lagförändring och en kan ansöka hos länsstyrelsen om upphävande av strandskydd för små vattendrag som är mindre än 2 meter breda. Därför behöver inte hela byar omfattas av LIS-planen, vilket kan vara bra att ha med sig i ett framtida översiktsplanarbete.

LIS-planen omfattar ofta stora områden, men i och med att det efter att strandskyddslagstiftningen förändrades år 2009 finns inte längre möjlighet till dispens p.g.a. lucktomter. En eventuell framtida översyn av LIS-områden skulle kunna undersöka om det finns fler lucktomter som skulle kunna vara aktuella för LIS-skälet.

Det råder särskild restriktivitet för LIS-områden kring Siljan och Orsasjön och därför har fria passager och släpp utpekats invid Siljan. I LIS-områdena längs Orsasjön saknas särskilt utpekade fria passager och gröna släpp, vilket skulle kunna göras i ett framtida LIS-arbete.

4.2.4 Fördjupad översiktsplan för tätorten från 2021

Vision

Regionstad Mora – för ett aktivt liv. Mora är år 2022 en levande stad med en tydlig profil och positiv utvecklingstrend. Staden är i takt med tiden och erbjuder möjligheter för människor att trivas, utvecklas och framförallt leva ett aktivt liv.

Stadsbyggnadsvision och strategier

Visionen bröts ned i fyra delar och till varje del finns strategier, vilka återges nedan.

Regionstad Mora

- Mora ska förtätas med bostäder i centrala lägen.
- Nya bostadsområden ska anordnas där det finns goda möjligheter att skapa attraktiva boendemiljöer med bra möjligheter till kollektivtrafik eller där det är enkelt att gå och cykla till centrum.
- Nya verksamhetsområden ska anordnas där det finns god tillgång till infrastruktur.
- Det ska vara enkelt att gå och cykla i tätorten.
- För att tätorten ska ha goda möjligheter att utvecklas och för ett gott stadsliv ska kunna frodas kan en förbifart behöva anordnas på sikt.

Kommentarer och reflektioner

Flera detaljplaner har gjorts de senaste åren för att möjliggöra fler bostäder i centrum, exempelvis Zornska barnhemmet/ Morkarby nedre skola och även på busstationstomten. Om fler är bosatta centralt kan vi få en mer levande småstad dygnet och veckan runt.

Detaljplaner tas fram i lägen där är enkelt att ta bussen eller gå och cykla till centrum och inom genomfartsprojektet byggs gång- och cykelvägsnätet i centrum ut.

För att tätorten ska ha goda möjligheter att utvecklas och för ett gott stadsliv ska kunna frodas kan trafikfrågorna behöva belysas ytterligare framöver då det i detaljplanearbeten har det visat sig att det är kapacitetsbrist på väg 45 genom Mora innan år 2045. Det är av stor vikt att det reservat för en framtida förbifart som är utpekad i översiktsplaneringen finns kvar även i fortsättningen.

Det aktiva Mora

- Stadskärnan ska ännu tydligare kopplas samman med Vasaloppsarenan men även med övriga tätortsnära friluftsområden.
- Tätortsnära rekreationsområden ska värnas och utvecklas.
- Stadsmiljön ska vara utformad för att skapa möjligheter till möten, oavsett ålder.

Kommentarer och reflektioner

Kyrkogatan (gågatan) och Moragatan har byggts om och fått en utformning som gynnar de oskyddade trafikanterna och stimulerar till möten och kopplar centrum till Saxviken. Inget arbete har gjorts för att tydligare koppla samman vasaloppsarenan med centrum.

På Saxviksöarna är arbetet med bildande av naturreservatet på gång och det pågår även arbete med att öka kvaliteten på parkmiljöerna i Tingsnäs-Kajenområdet med sikte på

en plats som är attraktiv för alla åldrar. På Saxviksängen har en ängsmiljö utvecklats de senaste åren. Inget särskilt arbete pågår för att hitta samband mellan och koppla ihop olika grönområden. Planläggningen av norra Kråkberg och Kanada möjliggör en utveckling av bostäder samtidigt som platsernas rekreativa värden visas hänsyn genom att utveckla natur- och friluftsvärdena för de ytor som sparas.

Kulturstaden Mora

- Äldre bebyggelsemiljöer ska värnas men samtidigt ska utrymme ges för högkvalitativ ny arkitektur.
- Offentliga platser ska utföras med hög kvalitet i form och material.
- Det ska vara enkelt och trevligt att promenera mellan Moras populära besöksmål.

Kommentarer och reflektioner

Kommunen har påbörjat framtagandet av ett kulturmiljöunderlag för att kartlägga vilka värden som finns i den äldre bebyggelsen.

Detaljplanen för Zornska barnhemmet/Morkarlby nedre skola har gjorts klar och markanvisningstävling genomförts där de äldre kulturbyggnaderna värnas samtidigt som ny, intressant arkitektur möjliggörs.

På Strandens skolområde medges högkvalitativ ny arkitektur, samtidigt som det så kallade Rosa huset värnas.

Ombyggnad av Kyrkogatan och Moragatan har utförts med högkvalitativa material och har fått tydliga egna uttryck, med lokal koppling i materialval, utan att ta fokus från omgivande kulturmiljöer. De gång- och cykelportar som gjorts i genomfartsprojektet har försetts med utsmyckning av lokal konstnär. Dock har inget arbete för kulturstråket, som kan förbinda de stora attraktionerna såsom Zornmuséet, kyrkan och Vasaloppsmålet, och ytterligare lyfta fram dem, påbörjats. Kulturstråket kan kopplas till Vasaloppsarenan.

Mora vid vattnet

- Nya bostadsområden ska utvecklas där det finns möjlighet till vackra utblickar över vattnet, exempelvis Tingsnäs och Noret norra.
- Kontakten mellan Saxviken och centrum ska förbättras.
- Vattnets och strändernas möjligheter för rekreation ska utvecklas.

Kommentarer och reflektioner

Nya bostäder planeras i norra Kråkberg med närhet till Orsasjön och dess sandstränder. Plankorsningen mellan Noret och Sanda har behövt stängas på grund av en utveckling av Dalabanan men den ersätts med en planskild gång- och cykelport, vilket bibehåller kopplingen mot Sanda för de oskyddade trafikanterna.

I genomfartsprojektet har övergångsställen tagits bort men utformningen av Köpmanagatan och Kajen kopplar visuellt samman centrum och Kajen och passager kommer finnas. Nu planeras en utveckling av parkmiljöerna vid Kajen och Tingsnäs. Det har påbörjats arbete för att bilda reservat på Saxviksöarna men inget arbete pågår med de utpekade gröna stråken längs älvens och Saxvikens stränder.

4.3 Inriktning och tillämpning

Sedan 2006 har *Strategi Hållbara Mora* tillkommit som målbild för kommunens verksamhet men översiktsplaneringen har bedömts stämma bra överens med målbilden i *Hållbara Mora* se inledningen till avsnitt 4.

4.3.1 Översiktsplanedokumentens funktion som vägledning

Inför arbetet med planeringsstrategin skickades en enkät ut till olika verksamheter inom kommunen, bland annat för att ta reda på om verksamheterna menar att man arbetar utifrån de riktlinjer och rekommendationer som finns i översiktsplanedokumentet.

De flesta som använder den kommuntäckande översiktsplanen tycker att den fungerar bra som styrdokument för sitt arbete, att den är enkelt och systematiskt uppbyggd och att den borde lyftas i fler sammanhang. Några nämner att det hade behövt förtydligas hur den förhåller sig till andra kommunala styrdokument. Eftersom den har några år på nacken upplever en del att det är svårt att veta hur aktuell den är. Den verkar dock ha begränsat genomslag som vägledning för övrig planering, såsom VA- planering. Statistiskt underlag har föräldrars sedan 2006 och det har tillkommit flera riksintressen och något har tagits bort. Många påtalar att det är värdefullt med det pågående arbetet med ett kulturmiljöunderlag. Det lyfts att det hade varit bra om områdesbestämmelser hade kunnat tas fram för byar. Det framfördes även önskemål om kartläggning av ekosystemtjänster. Flera av de svarande efterlyser inventering av jordbruksmark då det hade kunnat underlätta handläggningen av förhandsbesked men även detaljplaner.

De flesta som svarat tycker att den fördjupade översiktsplanen för tätorten är bra, relevant och i hög grad efterlevs men att den är något omfattande. De flesta använder delområdesrekommendationerna och skulle helst se att den uppdaterades kontinuerligt och diskuterades mer. Flera lyfter att det hade behövts djupare arbete kring ras- och skredrisk.

Vad avser det tematiska tillägget för landsbygdsutveckling i strandnära lägen menar några att det inte är helt känt inom kommunorganisationen vad innebörden i en LIS-plan är, att det är områden där det särskilda skälet för landsbygdsutveckling kan användas vid dispens och upphävande av strandskyddet i detaljplan. Områden är utpekade på en översiktlig nivå och frågan om byggande behöver prövas enligt relevanta passager av plan- och bygglagen i förhandsbesked eller detaljplan. Det påpekas att sedan LIS-planen antogs har det blivit möjligt för länsstyrelsen att upphäva strandskyddet för små vattendrag, vilket gör att LIS-områden i byar kan vara överflödiga. Det är inte alltid områden för släpp mot vattnet och fria passager beaktas i ärenden. Utpekade släpp och fria passager finns idag bara längs Siljans stränder men i en eventuell revideering kan det även behövas gröna släpp och passager i områden vid Orsasjön.

4.3.2 Detaljplaner och övrig planering

Ett 40-tal planer har påbörjats och antagits sedan den kommuntäckande översiktsplanen antogs år 2006. En detaljplan har antagits efter att den fördjupade översiktsplanen för tätorten antogs år 2021 men den detaljplanen (Zornska och Morkarlby nedre skola) påbörjades innan FÖP:en antogs. En detaljplan har gjorts inom ett LIS-område.

Det stora flertalet av detaljplanerna stämmer bra överens med översiktsplanens rekommendationer. Bland det som avviker kan nämnas att Norets östra handelsområde planlades på mark som omfattades av den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet och naturvårdens övriga intressen, då det bedömdes vara av stort intresse med en utveckling av handeln. Resecentrum föreslogs byggas närmare centrum i översiktsplanen, mitt emot Strandens skolområde vilket visade sig vara svårt då spåren är krökta på aktuell sträcka så det hade varit svårt att klara tåglängderna. Rekommendationerna om 2-4 våningar i tätorten följdes inte för detaljplanen för det nyaste huset på Tuvan som uppfördes med 6 våningar plus inredd vind, då det fanns stor efterfrågan på bostäder på Tuvan och den nya byggnaden ändå bedömdes kunna utformas för att passa in i stadsbilden. Den fördjupade översiktsplanen medger max 4 våningar i centrum om inte siktstudier visar att det är lämpligt med högre bebyggelse. Detaljplanen för Zornska och Morkarby nedre skola medger upp till 5 våningar, vilket med hänsyn till platsen och omgivningarna har bedömts lämpligt och det finns stor efterfrågan på bostäder centralt.

4.3.3 Kommunala styrdokument som tillkommit efter översiktsplanens antagande

Det har tagits fram ett antal kommunala policies, planer, strategier, riktlinjer och program sedan översiktsplanen antogs 2006. Det som har bedömts ha störst bäring på fysisk planering nämns nedan:

En centrumutvecklingsplan arbetades fram och godkändes under 2013 för att bilda underlag för den fördjupade översiktsplan som skulle påbörjas. I denna pekades på ett antal områden för utveckling, bland annat platser för förtätning och utveckling av parkmiljöer.

Ett dagvattenprogram antogs 2017 och till detta hör riktlinjer. Detta bedöms följas i detaljplaneläggningen men det kan behöva en djupare förankring inom kommunorganisationen.

En grönstrukturplan för tätorten godkändes 2018, där stråk och områden av vikt för grönstrukturen utpekades och innehåller förslag till hur stråk kan bindas samman. Planen pekar även på behov av fler arbeten inom området, såsom trädplan.

En ny bostadsförsörjningsplan är framtagen under år 2023.

En vattentjänstplan är framtagen och utsänd för samråd under våren 2024. Den kommer att ersätta den VA-plan som täcker perioden 2021–2025.

En cykelstrategi är under upprättande.

4.4 Översiktsplanedokumentens användarvänlighet

Användningen av översiktsplanen har följts upp genom en enkät till kommunens olika verksamhetsområden.

En del tycker att det är lätt att hitta det ämne en söker efter och de flesta använder i huvudsak delområdesrekommendationerna. En del nämner att de gärna hade velat få in den i kartbutiken (kommunens kartverktyg) för att enklare tolka samman

information. Detta kan undersökas om det är möjligt och lämpligt att vissa lager läggs in i kartbutiken.

4.5 Slutsatser

Strategi Hållbara Mora och översiktsplanedokumentens visioner och målsättningar stämde av med referensgruppen den 27 mars 2024 och de bedömdes stämma bra överens och de är fortfarande aktuella att arbeta efter för den fysiska planeringen.

På det stora hela upplevs kommunen arbeta mot att uppfylla översiktsplanedokumentens vision och strategier även om det i vissa frågor finns mer arbete att göra, exempelvis vad gäller kulturstråket och kopplingen mellan centrum och Vasaloppsarenan, som lyfts både i den fördjupade översiktsplanen för tätorten och i grönstrukturplanen.

Det verkar dock som att det finns en begränsad kännedom om översiktsplanen och den är inte implementerad hos alla förvaltningar som arbetar med samhällsbyggnad. Detta kan vara en fråga att arbeta vidare med, då översiktsplanen är ett grundläggande styrdokument i den fysiska planeringen och ska redovisa hur kommen avser utveckla mark- och vattenanvändningen.

Det är positivt att den fördjupade översiktsplanen för tätorten upplevs som relevant och aktuell.

5 KOMMUNENS FORTSATTA ARBETE MED ÖVERSIKTSPLANERING

Planeringsstrategin ska redovisa kommunens ställningstaganden om den fortsatta översiktsplaneringen. I detta avsnitt listas behov av fortsatt arbete med beröring på översiktsplanering under de kommande åren. Vid behov kan planeringsstrategin ändras och de ställningstaganden som gjorts om den fortsatta översiktsplaneringen, kan ses över.

5.1 Modell för uppföljning av översiktsplaneringen

I arbetet med planeringsstrategin har översiktsplanens mål och strategier följts upp och förändringar vad avser riksintressen gått igenom och detaljplaners överensstämmelse kartlagts. Inför arbetet med nästa planeringsstrategi skulle det vara arbetsbesparande om metoden för uppföljningen kunde dokumenteras i en checklista. Översiktsplanen föreslås följas upp vart fjärde år i samband med planeringsstrategiarbetet. För att kunna göra en uppföljning behöver planenheten få kännedom om de förändringar som föreslås och beslutas vad gäller riksintressen och en intern rutin behöver hittas.

5.2 Omvärldsanalys

Kommunen strävar mot att öka sin befolkning till 22 000 invånare till år 2030 och det behövs fler personer i arbetsför ålder. Under arbetet med att ta fram planeringsstrategin har en fråga uppkommit om hur de kompetenser som behövs ska lockas vad avser arbetsplats och boendeplats? Det finns behov av en vetenskaplig studie som klarlägger vilka kvaliteter som inflyttare söker av en ny bostadsort för att kunna genomföra en stadsplanering som tillgodoser behoven hos de som kommunen tänker sig ska bo och arbeta i Mora framöver.

5.3 Utbyggnadsplan

Enkäten som gick ut till kommunens verksamheter inför arbetet med planeringsstrategin visade att många, men inte alla, som arbetar med utveckling av den bebyggda miljön känner till och använder översiktsplanedokumentet.

Översiktsplanen ett av de viktigaste styrdokumentet i en kommun och är kommunens långsiktiga verktyg som visar viljeinriktningen för hur mark- och vattenanvändningen samt bebyggelsen ska användas, utvecklas och bevaras. Översiktsplanen ska ge förutsättningarna för arbetet med andra strategiska planer, som *Vattentjänstplanen*, *Bostadsförsörjningsplanen* m.m. och den behöver därför vara välkänd och implementerad i många av kommunens verksamheter.

Idag finns många olika tankar kring utvecklingen av kommunen och beslut behöver gå i samma riktning och alla behöver de på både kort och lång sikt verka mot att uppfylla målbilden i strategi Hållbara Mora och även den översiktliga planeringens vision.

För att bättre förklara översiktsplaneringens roll i förhållande till annan planering som förekommer i kommunen kan begreppet planeringshierarki användas. Figuren nedan är framtagen efter inspiration från andra kommuner men anpassad till Moras organisation. Det vore bra om modellen kunde användas mer inom kommunorganisationen för att få en smidig planering av mark- och vattenanvändningen och större

förutsägbarhet, både inom organisationen och mot medborgare, statliga myndigheter och grannkommuner. Exempelvis skulle det kunna handla om att den föreslagna utbyggnaden av gång- och vägnätet i en cykelplan, stämmer överens med planerad utbyggnad av bostadsområden.

Bilden visar hierarkin av de planeringsinstrument som finns inom den fysiska planeringen och hur en utbyggnadsplan skulle kunna passa in i den ordningen.

5.3.1 Förslag att utbyggnadsplan tas fram

Översiktsplaneringen har en lång planeringshorisont och de olika avvägningar som krävs i samband med beslut om utbyggnad är många och ofta komplexa. För att underlätta och möjliggöra en effektiv och väl sammanhållen samhällsbyggnadsprocess, på både kort och lite längre sikt, kan en utbyggnadsplan tas fram. Denna är ett komplement till översiktsplanen och ett stöd i strategiska avvägningar, prioriteringar och beslut. I arbetet med en utbyggnadsplan säkerställs att översiktsplannedokumentens visioner förankras inom kommunorganisationen och översätts till praktisk handling. Utbyggnadsplanen kan sägas vara översiktsplanens handlingsplan, vad ska vi göra och när ska vi göra det, för att nå våra visioner och mål?

Det finns många utvecklingsområden för bostäder utpekade i översiktsplanen utan någon inbördes ordning för utbyggnad. En utbyggnadsplan skulle kunna samordna utvecklingen av bostäder, förskolor och infrastruktur som VA, vägar och gång- och cykelvägar, men även kunna inkludera kommunens lokalförsörjning och Morastrands tankar om utveckling.

Planens främsta syfte är att tydliggöra var och i vilken omfattning utbyggnad kan och bör ske under kommande tioårsperiod för att så långt som möjligt svara mot identifierade behov och utmaningar och gå i takt med kommunens utveckling och planerade större investeringar. Att prioritera annan utbyggnad, eller ökad omfattning, än den som utbyggnadsplanen pekar ut kan generera krav på andra insatser och investeringar i exempelvis skola och förskola eller infrastruktur som kommunen inte planerat för. Beslut om uppstart av nya projekt och detaljplaner på andra grunder bör därför motiveras och konsekvensbedömas. Utbyggnadsplanen behöver vara förankrad i

investeringsplanen och stämma överens med planprioriteringen, som visar vilka detaljplaner och annan fysisk planering kommunen ska göra de närmaste åren.

Utbyggnadsplanen kan komma att påverka möjligheten till privata investeringar då den ger förutsättningarna för kommunala investeringar i VA och annan infrastruktur. Genom att ha en tydlig översiktsplan och utbyggnadsplan, blir planeringen mer förutsägbar för allmänheten och initiativ, både internt inom kommunorganisationen och från privata aktörer, som går i linje med den översiktliga planeringen kan fångas upp och ordnas in i den tänkta utbyggnaden. Infrastruktur kan även lösas genom att den privata exploitören själv anordnar exempelvis en VA-lösning.

För att skapa en bättre kännedom inom kommunen om de olika översiktsplanedokumenterna hade det varit bra om fler GIS-lager hade kunnat införlivas i kartbutiken (kommunens interna kartverktyg).

5.4 Stadsbyggnadsprogram

Grönstrukturplanen gjordes under åren 2014–2018 och den fördjupade översiktsplanen antogs år 2021. Dessa båda dokument pekade ut ett antal åtgärder för att förbättra de allmänna platserna, både grönområden och stadsgator. Nu drivs ett arbete med en utveckling av parkmiljöerna längs Kajen och Saxviken där även Tingshusparken och Stapelparken studeras för att hitta varje parks funktion i stadsmiljön. Tidigare har omvandlingar av Kyrkogatan och Moragatan genomförts vilka avsevärt höjt kvaliteten på gatumiljöerna i centrum.

För att fortsätta på det arbete som inletts med Kajen-projektet kan ett stadsbyggnadsprogram tas fram. Det har längs funnits tankar om att binda samman de gröna stråken i tätorten och förbättra kopplingar mellan centrum och Vasaloppsarenan och längs älven och sjön, hela vägen ner till Åmåsäng. En annan tanke som länge figurerat är Kulturstråket, som skulle kunna förbinda miljöer såsom Zornmuséet, Zorngården, kyrkan, gågatan och Vasaloppets målgång, vilket kan bli en viktig del i ett stadsbyggnadsprogram.

Stadsbyggnadsprogrammet skulle kunna vara en konkretisering och ett genomförande av den fördjupade översiktsplanen och grönstrukturplanen. Stadsbyggnadsprogrammet skulle kunna peka ut en långsiktig målsättning och viljeinriktning på övergripande nivå. Arbetet kan identifiera delprojekt och knäckfrågor som kräver lösningar för att möjliggöra ett genomförande. Frågor att hantera skulle kunna vara ändringar av detaljplaner, inlösen av mark, utformning och kostnadsfrågor. Arbetet skulle kunna inledas med en analys av ekosystemtjänster i tätorten.

5.5 Trafikutredning

I den fördjupade översiktsplanen för tätorten pekas flertalet områden ut för nya bostäder, verksamheter m.m. Kapacitetsanalys på trafiknätet i tätorten som gjorts med anledning av detaljplanen för Strandens skolområde visar att det, redan utan någon utveckling av tätorten, är dålig framkomlighet på vägnätet genom Mora år 2045.

Syftet med utredningen är att undersöka hur ökade trafikmängder, med anledning av tätortens utveckling samt ökad genomfartstrafik, påverkar ett antal kritiska korsningspunkter i framtiden. För- och nackdelar ur ett trafikperspektiv ska redovisas och motiveras.

Målet är att utreda när och i vilken omfattning framkomligheten begränsas i korsningspunkterna. Utredningen ska ge inspel till en långsiktig plan samt till ett ställningstagande kring vad som är acceptabel framkomlighet på vägnätet genom tätorten.

5.6 Fördjupad översiktsplan för Orsasjön

Mora och Orsa tätorter men även de mindre orterna Vattnäs, Våmhus, Bonäs och den utsträckta bebyggelsen i södra Orsa ligger vackert belägna runt Orsasjön. Det är tätt mellan byarna och många pendlar mellan kommunerna. Det är attraktivt att bosätta sig i de här lägena och det är planarbeten på gång för bostäder i Löva strand och Noret norra men även verksamheter norr om Heden. Samtidigt finns riksintressen för kulturmiljövård i Bonäs och längs Orsasjöns strand, från södra Vattnäs och till Trunna. De tilltalande kulturmiljöerna är antagligen en bidragande orsak till att många väljer att bosätta sig här och en kvalitet som behöver få möjlighet att utvecklas på ett bra sätt framöver.

För att få en fortsatt bra utveckling av områdena runt Orsasjön, som gynnar båda kommunerna, kan en fördjupad översiktsplan arbetas fram över kommungränsen. I ett sådant arbete kan en gemensam strategi för utbyggnad av vatten- och avlopp, gång- och cykelvägar och användning av Inlandsbanan tas fram. Det kan även säkerställas att den planering av bostäder som sker i båda kommunerna kan komplettera varandra på ett bra sätt.

Om kommunerna gemensamt kan presentera en framtidsbild av områdena kring Orsasjön förenklas arbetet gentemot exempelvis statliga verk och ledningsägare och det blir en tydligare bild för enskilda och företagare hur kommunerna tänker sig utveckla områdena.

När nya bebyggelseområden planeras ska många frågor lösas, exempelvis hur trafiken till området ska ske. I kommunen är många vägar enskilda och hur rätten till väg till ett nytt område ska se ut, kan bli en fråga att utreda för en fördjupad översiktsplan. Fastighetsgränsernas kvalitet kan variera inom kommunen, vilket behöver uppmärksammas i både planering och byggande.

Arbetet med en fördjupad översiktsplan för Orsasjön behöver inledas med att en arbetsmodell och organisation hittas över kommungränserna.

5.7 Energiplan

Enligt lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska alla kommuner ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Kommunen saknar idag en energiplan. Ett samverkansprojekt har startats upp av länsstyrelsen, och kommunen avser delta.

5.8 Kartläggning av jordbruksmarkens värden

All brukningsvärd jordbruksmark är skyddad enligt miljöbalken, exploatering på jordbruksmark får endast ske för att tillgodose ett väsentligt samhällsintresse, och endast om det kan visas att behovet inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk.

Det finns därför behov av ett kunskapsunderlag avseende jordbruksmark för att kunna göra bedömningar och avvägningar i enlighet med lagstiftningens intentioner, i kommunens planerings- och myndighetsarbete.

Ett underlag kan ge ökad kunskap om och bättre hantering av jordbruksmarkens värden och betydelsen av en aktiv livsmedelsproduktion. Målet är att underlaget kan ge konkret stöd i ställningstaganden kring hur jordbruksmarken används på bästa sätt för att långsiktigt utveckla kommunen.

5.9 Arkitekturprogram

Idag saknas en övergripande strategi för arkitekturfrågor i kommunen. En arkitekturpolicy eller ett arkitekturprogram kan vara ett verktyg för att lyfta gestaltungs- och arkitekturfrågor samt säkerställa att det som byggs är hållbart och av god kvalitet. Det är också ett verktyg i planprocessen och vid bygglovsprövning. En strategi för arkitekturfrågor kan även inspirera aktörer som är delaktiga i utvecklingen av Mora och tydliggöra kommunens ambitionsnivå att skapa trivsamma stadsmiljöer med hög arkitektonisk kvalitet där invånare och besökare trivs.

Mora kommun har liksom övriga Dalarna en lång tradition av att bygga i trä. Regionen har stor tillgång på träråvara och möjligheter att förädla den. Kommunen har en träbyggnadsstrategi (antagen 2011) som behöver revideras för att bli mer genomförandeinriktad och den skulle kunna införlivas i ett arkitekturprogram.

5.10 Arbeten rörande kulturmiljöer

Kommunen arbetar med ett kulturmiljöunderlag för kommunens bebyggelse vilket bedöms pågå fram till år 2026 men resultat kommer att levereras under hand.

Planenheten och bygglovsenheten kan påbörja en förstudie för hur områdesbestämmelser skulle kunna tas fram. Därefter kan själva arbetet med områdesbestämmelser genomföras, i ett första läge för de byar som är av riksintresse för kulturmiljövård. Syftet är att tillgodose de värdefulla kulturmiljöerna i byarna men samtidigt medge en utveckling.

5.11 Vindbruksplanering

Länsstyrelsens arbete med en regional analys för vindkraft, vilken i skrivande stund inte klar. Analysen bedöms vara av stor betydelse för ett eventuellt vindbruksplanearbete i kommunen. Därför är det svårt för planeringsstrategin att ta ställning till vindbruksplanens aktualitet och frågan om vindbruksplanering får hanteras senare.

5.12 Slutsatser

Sammanfattningsvis bedöms det finnas behov av ett antal arbeten, planeringsunderlag och planer med beröring på den översiktliga planeringen de kommande åren. I många fall behöver förutsättningarna i form av resurser och behov klarläggas närmare innan ett eventuellt genomförande av planeringsarbetet och i flera fall krävs beslut i egentlig ordning och arbetena behöver inarbetas i planprioriteringen.

- Modell för uppföljning av översiktsplanen
- Omvärldsanalys
- Utbyggnadsplan
- Stadsbyggnadsprogram
- Trafikutredning
- FÖP Orsajsjön
- Energiplan
- Kartläggning av jordbruksmarkens värden
- Arkitekturprogram
- Områdesbestämmelser för byar med värdefulla bebyggelsemiljöer.

6 ÖVERSIKTSPLANENS AKTUALITET I FÖRHÅLLANDE TILL KRAVEN I PLAN- OCH BYGGLAGEN

I planeringsstrategin ska kommunen bedöma i vilken utsträckning planen är aktuell i förhållande till kraven i plan- och bygglagen 3 kap 3 §, 4 § andra stycket 1 och 2 samt 5 §.

3 § Kommunen ska i översiktsplanen redovisa grunddragen i fråga om den avsedda användningen av mark- och vattenområden för hela kommunen. Grunddragen ska framgå av en karta. Av planen ska det även framgå hur kommunen anser att den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras.

Kommentar: Moras översiktsplan, med tillägg och fördjupningar, redovisar grunddragen i mark- och vattenanvändningen för hela kommunen. Grunddragen framgår i en karta. Planerna redovisar hur kommunen anser att den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. När nya underlag tas fram är det positivt om de levereras i sådant format så att de kan användas för kommande krav på kartframställning.

4 § (andra stycket 1 och 2) Av planen ska det även framgå hur kommunen anser att

1. riksintressen ska tillgodoses,
2. gällande miljö kvalitetsnormer enligt 5 kap. miljöbalken ska följas

Kommentar: I översiktsplanen framgår det hur kommunen anser att riksintressen ska tillgodoses samt hur miljö kvalitetsnormer ska följas. Efter att vindbruksplanen gjordes 2011 har riksintresseområden för vindbruk förändrats och riksintressen för totalförsvaret tillkommit.

5 § Av översiktsplanen ska även följande framgå

1. hur kommunen avser att tillgodose det långsiktiga behovet av bostäder,
2. hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen,
3. sådana områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen som avses i 7 kap. 18 e § första stycket miljöbalken,
4. kommunens syn på risken för skador på den byggda miljön som kan följa av översvämning, ras, skred och erosion som är klimatrelaterade samt på hur sådana risker kan minska eller upphöra,
5. om översiktsplanen avviker från en regionplan för länet, på vilket sätt den gör det och skälen för avvikelsen, och
6. sådana områden och verksamheter som angår två eller flera kommuner eller är av regional betydelse.

Kommentar: I Moras översiktsplan med tillhörande tillägg och fördjupningar framgår kommunens syn på punkt 1, 2, 3, 4 och 6. Nya förutsättningar, så som nytt bostadsförsörjningsprogram, nya nationella och regionala mål, planer och program samt nya underlag om klimatrelaterade risker kommer behöva hanteras i framtida översiktsplanarbeten. Dalarna har ingen regionplan.

Sammanfattande bedömning

Översiktsplannedokumenten bedöms aktuella i förhållande till kraven i plan- och bygglagen, enligt ovan. Nya förutsättningar, såsom nya riksintressen eller nationella mål i olika frågor, behöver hanteras i kommande översiktsplanering. Det är svårt för planeringsstrategin att ta ställning till vindbruksplanens aktualitet och frågan om vindbruksplanering får hanteras senare.